

UOT 33:303.7

KOMMERSİYA MÜƏSSİSƏLƏRİNDƏ XƏRCLƏRİN AUDİTİNDƏ İQTİSADİ TƏHLİL METODLARI

Əkrəm NURİ*

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 18 aprel 2024; çapa qəbul edilmişdir: 8 may 2024; online-da çap edilmişdir: 25 iyun 2024.

Received: 18th of April, 2024; accepted: 8th of May, 2024; published online: 25th of June, 2024.

Açar sözlər: *mühasibat, audit, standart, uçot, hesabat, təhlil, monitoring*

Giriş

Daxili Auditin Beynəlxalq Standartlarının tətbiqi zamanı daxili auditorlardan audit hesabatını yazmadan və yaymazdan əvvəl rəhbərlik tərəfindən nəticələrin və tövsiyələrin qiymətləndirilməsi tələb olunur. Daxili auditorlar hesabat audit nəticələrinə əsasən müvafiq tədbirlərin görülməsini təmin etmək üçün audit nəticələrinə nəzarət etməlidirlər. Monitoringin bir hissəsi olaraq, düzəldici tədbirlərin görülməsi və gözlənilən nəticələrin əldə edilməsi səviyyəsi ilə bağlı məsələlər yüksək səviyyəli rəhbərlik və ya Direktorlar Şurası ilə müzakirə olunmalıdır. Bu baxımdan daxili audit hesabatlarında məlumatlandırmaq, məlumatlılığı artırmaq və fəaliyyətə həvəsləndirmək üçün nəticə məqsədlərinə diqqət yetirilməlidir.

Yuxarıda qeyd edilənlər xərclərin auditinin kommersiya müəssisələrinin maliyyə idarəçiliyində və strateji fəaliyyətlə bağlı qərarların qəbulunda kifayət qədər yüksək əhəmiyyətindən xəbər verir.

1. Xərclərin auditı və müvafiq hesabatın tərtibi ilə bağlı əsas vəzifələr

Xərclərin auditı üzrə əsas uçot sənədlərində mühasibat uçotu üçün yararlı hesab edilən məlumatlardan istifadə edilir. Bu informasiyalar Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi tərəfindən təklif edilən, nazirlik və baş idarələr tərəfindən ümumi prinsiplər əsasında hazırlanan mühasibat uçotu registrində toplanaraq sistemləşdirilir.

Auditorlar pərakəndə ticarət müəssisələri tərəfindən aparılan təsərrüfat əməliyyatlarının uçotunun düzgünlüyünü və etibarlılığını müəyyən edirlər. Təşkilatı nəzərdən keçirir və fəaliyyət dairəsinə daxil olan məsələləri müəyyən edirlər. Ümumiyyətlə, auditin aparılması səbəblərinə aşağıdakılar aid edilə bilər:

- Kommersiya pərakəndə ticarət mühasiblərinin göstərişlərinə əməl edilməməsi;
- Hər bir mühasib üçün konkret vəzifə bölgüsü və mühasibat uçotu tapşırıqlarının yerinə yetirilməsi qrafikinə müəyyən edilməməsi;
- Yerinə yetirilən mühasibat əməliyyatlarının sənəd dövriyyəsinin müəyyən edilməməsi;
- Mövcud əmlakın hərəkətinə və istifadəsinə nəzarətin olmaması;
- Mühasibat uçotu standartlarına və prinsiplərinə əməl olunmasına nəzarətin olmaması;

* magistrant, Bakı Avrasiya Universiteti
e-mail: nuri_ekrem@mail.ru

- Müəssisə əmlakının müəyyən edilmiş müddətdə təhvil verilməməsi;
- Inventarizasiyanın nəticələrinin, sənədləşdirmənin uçot göstəriciləri ilə müqayisə edilməməsi;
- Təşkilati uçota, əmlakın mühafizəsi üzrə mövcud proseduralara əməl edilməməsi;
- Əmlakın və pul vəsaitlərinin oğurlanmasının qarşısının alınması tədbirlərinin görülməməsi;
- İllik mühasibat (maliyyə) hesabatlarında sadalanan göstəricilər arasında fərqlər mövcuddur. Pərakəndə ticarət şirkətlərində mühasibat uçotunun təşkili məsələlərinə baxarkən auditorlar daxili nəzarət xidmətləri ilə ətraflı tanış olmalı, natamam işləri və çatışmazlıqları müəyyən etməlidirlər.

Auditin nəticələrinə dair hesabat istifadəçilərə təklif olunan elementlərin təsirli olduğunu və verilən tövsiyələrin dəyərli olduğunu hiss etdirməlidir. Qarşıya qoyulan məqsədlərə nail olmaq üçün pərakəndə ticarət müəssisələrinin iqtisadi fəaliyyətinin müvafiq aspektlərinin öyrənilməsi, təhlili və qiymətləndirilməsi vəzifələri aşağıdakı kimi müəyyənləşdirilə bilər:

- Vergi idarəçiliyinin, uçot siyasətinin və əsas uçot prinsiplərinin təhlili;
- Mühasibat uçotu ilə yanaşı mühasibat hesabatlarının tərtibi;
- Hazırlıq üçün məsul seçilmiş bölmənin təşkilati strukturunu təhlil etmək;
- Uçotun aparılması və hesabatların hazırlanması ilə məşğul olan işçilər arasında vəzifə və öhdəliklərin müəyyənləşdirilməsi;
- Təsərrüfat əməliyyatlarını əks etdirən sənədlərin hazırlanmasını, dövriyyəsinə və saxlanmasını təşkil etmək;
- Təsərrüfat əməliyyatlarının mühasibat uçotunda əks etdirilməsi qaydalarını, belə registrlərdən məlumatların ümumiləşdirilməsinin forma və üsullarını;
- Mühasibat uçotu məlumatları əsasında dövr üzrə maliyyə hesabatlarının hazırlanması proseduraları;
- Mühasibat uçotu və hesabatların hazırlanmasında hesablama vasitələrinin rolunu və vəziyyətini təhlil etmək;
- Səhvlərin və ya ciddi mühasibat təhriflərinin qarşısını almaq üçün risklərin uçotunun əsas sahələri;
- Mühasibat uçotu sisteminin müəyyən sahələrində nəzərdə tutulan nəzarət sistemləri.

İqtisadi fəaliyyət artdıqca, kommertiya müəssisələrinin biznes fəaliyyətində bütün nəzarət növlərini əhatə edən daxili nəzarətin əhəmiyyəti artdı. Çünki ölkənin iqtisadi artımı və inkişafı resurslardan səmərəli istifadə, israfçılığın qarşısının alınması üçün uçot və nəzarət sistemlərindən asılıdır. Sistemə nəzarət şirkət rəhbərliyi tərəfindən yaradılmış daxili nəzarət sistemi vasitəsilə təmin edilə bilər.

Effektiv daxili nəzarət məlumatların etibarlı axınını təmin edir və rəhbərliyə düzgün qərarlar qəbul etməyə kömək edir, vaxt, enerji və pul itkisini minimuma endirir. Daxili auditorlar şirkətin məqsədlərinə çatmasına mane olan və ya onun fəaliyyətini məhdudlaşdıran amilləri müəyyən etmək və tədbirlər görmək üçün yüksək rəhbərliyə rəy və tövsiyələr verir (2, s. 41).

Uğurlu daxili nəzarət sistemi mühasibat uçotu sistemində müsbət təsir göstərdiyi üçün audit sistemi də effektivdir. Mühasibat audit prosesinde daxili nəzarətin yaradılması işçilərin motivasiyasını artırır və davranışında ardıcılığını aşkar edə bilər. Bununla belə, o, işçiləri əsassız ittihamlardan və araşdırmalardan qoruya bilər.

Müəssisələr mühasibat uçotu sistemlərində öz fəaliyyətlərini qeyd edərkən qəsdən və ya bilməyərək rəy və ya balans səhvlərinə və ya qeyd səhvlərinə yol verə

bilərlər. Bu cür hallar korporativ aktivlərin itirilməsi ilə nəticələnə və şirkət işçilərinin etibarını sarsıda bilsə də, açıq şirkətlərdə oxşar mühasibat qalmaqalları geniş siyasi və iqtisadi nəticələrə səbəb ola bilər.

Xərclərin auditində əhəmiyyətli insan səhvləri ilə əlaqəli bu və ya oxşar vəziyyətlərdə maliyyə məlumatlarının düzgünlüyünü təmin etmək, biznesə inamın itirilməsinin qarşısını almaq və şübhələri aradan qaldırmaq üçün effektiv daxili nəzarət və mühasibat auditi həyata keçirilə bilər. Effektiv daxili nəzarət strukturu aşağıdakıların reallaşdırılması müstəvisində uğurlu mühasibatlığın və daxili nəzarətin təşkilinə gətirib çıxaracaqdır (3, s.132):

- Hesablar planını və əməliyyatların qeydə alınmalı olduğu hesabları müəyyən etmək üçün müvafiq mühasibat uçotu qaydalarını hazırlamaq;
- Təşkilat fəaliyyətləri büdcə nəzərə alınmalı və təşkilatlanma təmin edilməlidir;
- İstehsal müəssisələri tərəfindən xüsusi olaraq tələb olunan məsrəflərin uçotu strukturu yaradılmalıdır;
- Tədbir üçün tələb olunan bütün sənədlərdən istifadə edilməli və formalar qanunvericiliyə uyğun başa düşülən olmalıdır;

Xərclərin auditi sistemi kommersiya müəssisəsinin gələcək qərarlarının qəbul edilməsində ən mühüm idarəetmə amillərindən biridir. Xərclərin auditi kommersiya müəssisəsinin istənilən iş şəraitində yarana biləcək çətinliklərin erkən müəyyən edilməsini və məqsədlərə daha qısa müddətdə nail olmaq üçün tədbirlərin həyata keçirilməsini təmin edir. Menecerlər mal və xidmətlərin alqı-satqısı, mal və xidmətlərin satışı, kassa sistemləri və daxili korporativ sistemlərlə bağlı nəzarət strukturlarını yaratmaqla aktivlərin qorunmasını və korporativ məqsədlərə nail olunmasını təmin edə bilərlər.

2. Xərclərin auditi və daxili nəzarət sisteminin kompleks tətbiqi məsələləri

Mühasibat auditinin effektiv və ümumi qəbul edilmiş mühasibat uçotu prinsiplərinə uyğun olması üçün korporativ rəhbərlik daxili nəzarət sisteminə nəzarət etməlidir. Auditorlar əməliyyatların və metodların standartlara uyğun olub-olmadığını yoxlayır və biznesin idarə edilməsi sistemin düzgünlüyünə və etibarlılığına cavabdehdir. Bundan əlavə, müəssisənin mühasibat uçotu və digər fəaliyyətlərinə nəzarət edən və rəhbərliyə hesabat verən audit şöbəsi olmalıdır.

Auditor daxili nəzarət sisteminin rəvan işlədiyinə əmindirsə, o, fəaliyyətə nəzarəti azalda bilər. Daxili nəzarət sistemləri rəhbərliyə vaxtında, tam və etibarlı məlumat əldə etməkdə, maliyyə hesabatlarında səhvlər riskini minimuma endirməkdə, işi inamla yerinə yetirməkdə və fəaliyyətin dayandırılmasının qarşısını almaqda mühüm rol oynayır (3, s. 52).

Ticarət müəssisələrinin dövrün sonunda əldə etdikləri mənfəət “gəlir və xərclər arasında müsbət fərq” adlanır. Lakin vahid hesablar planında belə adda hesab olmadığı üçün mövcud mənfəət hesabından istifadə etmək tövsiyə olunur. Vergi qanunvericiliyinə görə, dövrün sonunda artıq gəlirin bölüşdürülməsi ilə bağlı qaydalar var. Bundan əlavə, şirkətin nizamnaməsində mənfəətin bölüşdürülməsi ilə bağlı müddəalar da vardır.

Mənfəət və ya zərərin bölüşdürülməsi zamanı bütün bu müddəalar nəzərə alınmalıdır. Qanunvericilikdə hər hansı azadolma şərtləri nəzərdə tutulmayıbsa və ya hər hansı azadolma şərtlərinə uyğun gəlmirsə, müəssisə vergi ödəyicisinə çevriləcəkdir. Dövrün sonunda gəlir və xərclərin (mənfəətin) hesablanması iki hissəyə bölünür:

- a) Ehtiyatlar üzrə mənfəətdən məcburi çıxılma (minimum 10 faiz);
- b) Vergidən azad statusunu itirmiş müəssisələr istisna olmaqla, vergi ödənişləri:
 - ✓ Korporativ vergi;
 - ✓ Gəlir vergisi;
 - ✓ Mənfəətdən əlavə ehtiyat fondu;

- ✓ İşçilərə Yardım Fondu;
- ✓ İnvestisiya və inkişaf fondları.

Vergi qanunvericiliyinin vergidən azad edilməsi ilə bağlı maddələrində nəzərdə tutulmuş vergidən azad edilmə şərtlərinə uyğun fəaliyyət göstərən və heç bir şərti pozmayan müəssisələr gəlir vergisindən azad edilə bilər. Bununla belə, ƏDV və sığorta öhdəlikləri, habelə bəyannamələrin verilməsi öhdəliyi varsa, bu öhdəliklərin aradan qaldırılması nəzərdə tutulmur.

Müəssisənin İdarə Heyətində fiziki şəxslər və qanuni nümayəndələrlə əlaqəli hesab edilən şəxslər, konkret pərakəndə ticarət fəaliyyətinin bir hissəsini və ya hamısını həyata keçirən şəxslər yaxud əmək münasibətlərində olan işçilər və şəxslər, habelə xüsusi pərakəndə ticarət fəaliyyəti ilə məşğul olan lisenziya və yerləşdiyi yer hüquqi şəxsin adına rəsmiləşdirilir. Digər kateqoriyadan olan sahibkarlıq subyektləri müvafiq vergi növünün ödənilməsindən azad olunurlar (4, s. 25).

Bütün bu müsbət xüsusiyyətlərə əlavə olaraq, mühasibat auditi zamanı daxili nəzarətin qurulması xərcləri ilkin olaraq biznesə əhəmiyyətli təsir göstərə bilər. Daxili nəzarət sistemlərinin yaradılması və tətbiqi üçün tələb olunan sənədləşmə və işçi qüvvəsinə əlavə olaraq bürokratik əməliyyatlarda itirilən vaxt biznesi korrupsiya və israfçılıqdan qorumaq üçün kifayət etmirsə və ya daxili nəzarətə sərf olunan bütün xərclər və səylər fayda vermirsə, daxili nəzarət müəssisəyə mənfi cəhətlər gətirəcəkdir. Çünki mənfəət və xərc-fayda nisbəti hər ikisi aşağı olarsa, daxili nəzarətə müəyyən miqdarda xərc və vaxt sərf etməyin mənası olmaya bilər.

Kommersiya müəssisələrinin nizamnaməsinin tələblərinə uyğun olaraq, dayanıqlı olma olmadıqda, dövrün sonunda gəlir və xərclər arasındakı müsbət fərqdən yalnız məcburi ayırmalar tutulur. Məcburi töhfələrin adı, məbləği və dərəcəsi qanunla müəyyən edilir. Bundan əlavə, ehtiyatlar həm məcburi, həm də istəyə bağlıdır. Qanuna görə, cari mənfəətin ən azı 10 %-i saxlanılmalıdır. Bu nisbət qanuni tələbdir və məcburi çıxılma əmsalını təmsil edir.

Müəssisənin inkişafı üçün əlavə pul, vaxt və enerji sərf etmək əvəzinə öz qabiliyyət və bacarıqlarından düzgün istifadə edilməlidir. Bu, effektiv mühasibat uçotu sisteminin qurulması və həmin sistemin tam qiymətləndirilməsi ilə əldə edilir.

Müəssisələr məqsədlərinə çatmaq, üzrlərinə düşən öhdəliklərini yerinə yetirmək, aparılan maliyyə-təsərrüfat əməliyyatlarının səmərəliliyini artırmaq üçün sağlam daxili nəzarət sistemi yaratmalıdırlar. Bu məqsədə çatmaq üçün müəssisə və menecerlərin daha çox ehtiyac duyduğu şey xərclərin daxili nəzarətidir. Effektiv daxili nəzarət sistemi işdə konstruktiv və faydalı hadisələrin baş verməsini təmin edir və istənilən neqativ hallar barədə rəhbərliyi əvvəlcədən xəbərdar edir və tədbir görür. Lakin bu prosesi həyata keçirmək üçün daxili nəzarət sisteminin adekvatlığı və etibarlılığı barədə rəhbərliyi məlumatlandırmaq daxili audit lazımdır (5, s. 54).

Daxili nəzarət sisteminin köməyi ilə mühasibat uçotu sistemində qeydlərin aparılması və hesabatların hazırlanması mümkündür. Mühasibat auditinin effektiv olması üçün müəssisənin aktivləri daxili nəzarət vasitələri ilə qorunacaq, səhvlər və qeyri-qanuni fəaliyyətlər azalacaq, mühasibat uçotu məlumatları tam və dolğun olacaq və rəhbərlik müəssisənin məqsədlərinə çatmasını təmin edəcəkdir. Məqsədlərə effektiv və səmərəli şəkildə nail olunmalıdır. Bütün bunların nəticəsi budur ki, biznesə inam yandıqca səmərəlilik və gəlirlilik eyni vaxtda artacaqdır.

Yekun maliyyə nəticələrinin hesablanması zamanı qeyri-əməliyyatlarından əldə edilən vəsaitlər də nəzərə alınmalıdır. Məhsulların (layihələrin, xidmətlərin) satışı zamanı mühasibat uçotu korporativ uçot siyasətində nəzərdə tutulmuş qaydalara uyğun aparılmalıdır. Odur ki, məhsulun satışından əldə olunan gəlir məhsulun göndərildiyi gündən etibarən alıcıya hesablaşma sənədlərinin təqdim edilməsi və ya göndərilmiş

məhsulların (işlərin, xidmətlərin) dəyərinin şirkətin bank hesabına silinməsi yolu ilə müəyyən edilir. Onu da qeyd edirik ki, bu formalardan hər hansı biri istifadə olunarsa, müvafiq formalar bir neçə ardıcıl dövrdə istifadə edilməlidir.

Hazırda dünyanın əsas inkişaf etmiş ölkələrində geniş tətbiq olunan BMU standartında ilk hesablama forması qəbul edilmişdir. Qazanc auditində auditor üçün əhəmiyyətli olmayan hansı məsələlər ortaya çıxmasından asılı olmayaraq, hər bir müvafiq uyğunsuzluğu və çatışmazlığı müəyyən etmək vacibdir. Müştərinin pərakəndə satıcısı üçün uyğunsuzluqları müəyyən etmək, aradan qaldırmaq və onları düzəltmək vacibdir. Bundan əlavə, yoxlama zamanı baş verən kənarlaşmalar aradan qaldırılmasa, vergi müfəttişləri şirkətin mənfəətində azalma aşkar edəcək və külli miqdarda haqq tələb edə-cəklər.

Avqust Enterpris anbarda olan 10 000 litr mühərrik yağını əvəz etmək üçün ABC şirkətinin kompüterlərindən də istifadə edib. Mübadilə edilən aktivlər oxşar olduğundan (hər iki avtomobil) avtomobil mübadiləsi biznesinin heç bir kommersiya dəyəri yoxdur. Lakin kompüter neft mübadiləsi üçün bu proses bir əməliyyatdır, çünki mübadilə edilə bilən aktivlər tamamilə fərqlidir. Əməliyyat zamanı mübadilə edilən aktivlər ədalətli dəyərlə qiymətləndirilməlidir. Ədalətli dəyər ayrıca düsturla müəyyən edilə bilər:

Xülasə etmək lazımdır ki, xərclərin auditində zamanı auditorlar aşağıdakı məqamlara xüsusi diqqət yetirməlidirlər:

✓ Büdcə avanslarını hesablamaqla pərakəndə satış müəssisələrinə təqdim olunan satışdan (mənfəət, mal, xidmət) əldə ediləcək vəsaiti müəyyən etmək;

✓ Korporativ uçot siyasətinə uyğun olaraq məhsulların (layihələrin, xidmətlərin) satışı üçün daxil olan vəsaitləri müəyyən edən blanklar üzrə sifarişlər və ya sərəncamlar;

✓ Məhsul satışından əldə edilən faktiki mənfəəti maliyyə hesabatlarında düzgün əks etdirmək;

✓ Ümitsiz borclar hesabat ilinin sonunda investisiya nəticələri kimi müəyyən edilir. Eyni zamanda, bu borc növünə müəyyən edilmiş müddətdə ödənilməmiş və qaytarılma ümidi olmayan debitor borcları da daxildir;

✓ Əsas vəsaitlərdən başqa digər korporativ əmlakın satışından əldə edilən mənfəəti düzgün hesablamaq;

✓ Xarici iqtisadi fəaliyyət üzrə məhsul satışından daxil olan vəsaitlər mühasibat uçotunda düzgün əks etdirilir (5, s. 26).

Audit aparılan zaman auditor maliyyə fəaliyyəti ilə bağlı aşağıdakı əsas göstəricilərə və mənbələrə nəzarət etməlidir:

a. Məhsulların (biznes xidmətlərinin) satışından əldə edilən gəlir;

b. Əsas vəsaitlərin və digər əmlakın satışından əldə edilən gəlirlər;

c. Qeyri-satış əməliyyatlarından əldə edilən gəlirlər.

Onu da qeyd edək ki, bu mənbələrin və göstəricilərin siyahısı Milli Audit Standartları ilə müəyyən olunmuşdur.

Nəticə

Daxili nəzarət sistemlərinin yaradılması və tətbiqi üçün tələb olunan sənədləşmə və işçi qüvvəsinə əlavə olaraq bürokratik əməliyyatlarda itirilən vaxt biznes fəaliyyətini israfçılıqdan qorumaq üçün kifayət etmirsə və ya daxili nəzarətə sərf olunan xərclər və səylər fayda vermirsə, onda daxili nəzarət müəssisəyə mənfəət təsir göstərə bilər. Ona görə ki, mənfəət və xərc-fayda nisbətlərinin hər ikisi aşağı olarsa, daxili nəzarətin təşkilinə xərc və vaxt sərfinin əhəmiyyəti azalır.

Müəssisənin inkişafı üçün əlavə pul, vaxt və enerji sərf etmək əvəzinə mövcud imkanlardan və bacarıqlardan düzgün istifadə edilməlidir. Bu, effektiv mühasibat uçotu sisteminin qurulması və həmin sistemin tam qiymətləndirilməsi ilə əldə edilir.

Müəssisələr məqsədlərinə çatmaq, üzərlərinə düşən öhdəliklərini yerinə yetirmək, aparılan maliyyə-təsərrüfat əməliyyatlarının səmərəliliyini artırmaq üçün sağlam daxili nəzarət sistemi yaratmalıdırlar.

ƏDƏBİYYAT

1. Cəfərli H. İqtisadi təhlil, dərslik. Bakı: Elm və təhsil, 2009, 488 s.
2. Cəfərov E. İctimai əhəmiyyətli qurumlarda Maliyyə Hesabatlarının Beynəlxalq Standartlarının tətbiqi üzrə milli strategiyanın həyata keçirilməsi // Maliyyə və uçot, 2008, №1, s. 34-40.
3. Əliyev H. Azərbaycanda maliyyə nəzarəti və auditin təşkili problemləri. Bakı: Elm, 2015, 298 s.
4. Hacıyev F., Əliyev S. Audit, dərs vəsaiti. Bakı: ADU-nun nəşriyyatı, 2011, 396 s.
5. Kazımov R., Namazova C. Praktiki audit dərslik. Bakı: ADU-nun nəşriyyatı, 2011, 428 s.
6. Qasımov S. Azərbaycanda Beynəlxalq Maliyyə Hesabatları Standartlarına keçidlə bağlı yaranan problemlər və onların həlli yolları // Bakı: Maliyyə və uçot jurnalı, 2008, №1, s. 23-29.
7. <http://e-qanun.az/framework/9418->

Резюме

Акрам Нури

Методы экономического анализа при аудите затрат в коммерческих организациях

В результате изменений в экономическом развитии неверная оценка текущего состояния затрат коммерческих предприятий приводит к снижению доверия инвесторов и других заинтересованных лиц к результатам аудиторской деятельности. Должна быть обеспечена, она охватывает отношения, возникающие в ходе этих процессов.

Для осуществления сбытовой деятельности на коммерческих предприятиях розничные торговцы приобретают товары у отечественных и зарубежных компаний и оплачивают стоимость этих товаров за счет собственных или заемных средств. Коммерческие же предприятия погашают банковские долги или операционные расходы за счет выручки от продаж, создают и используют фонды финансового стимулирования, обеспечивают выполнение корпоративных социальных обязательств.

Вся информация о расходах, связанных с хозяйственной деятельностью любого коммерческого предприятия, отражается в финансовой отчетности. Ее существование позволяет всем внутренним и внешним пользователям – акционерам, учредителям, банкам, налоговым органам, поставщикам и другим физическим и юридическим лицам – иметь особое понимание своего текущего экономического положения. Данные и обеспечить их актуальность.

Финансовый контроль на коммерческих предприятиях представляет собой не только контроль за уровнем и динамикой расходов, но и включает в себя процесс эффективности движения всех денежных средств. Поскольку финансовая система коммерческих предприятий включает в себя все виды финансовых ресурсов, финансовый контроль является многогранным и сложным. Целью финансового контроля является защита интересов и прав субъектов предпринимательства, реализация финансовой политики, проводимой государством, обеспечение финансовой устойчивости предприятия. Роль аудита в реализации этой цели неоспорима.

В представленной статье отражены общие принципы использования методов экономического анализа при аудите коммерческих расходов и финансовом контроле.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, аудит, стандарт, бухгалтерский учет, отчетность, анализ, мониторинг

Summary

Akram Nuri

Methods of Economic Analysis in the Audit of Costs in Commercial Institutions

As a result of changes in economic development, the incorrect assessment of the current state of costs in commercial enterprises leads to a decrease in the confidence of investors and other interested parties in the results of audit activities. In commercial enterprises, the cost and profitability ratio must be ensured. It covers the relations that arise during these processes.

In order to carry out sales activities in commercial enterprises, retailers purchase goods from domestic and foreign companies and pay for the cost of these goods with their own funds or borrowed funds. Commercial enterprises, on the other hand, pay off bank debts or operating expenses from sales revenue, create and use financial incentive funds, and ensure the fulfillment of corporate social obligations.

In order to carry out sales activities in commercial enterprises, retailers purchase goods from domestic and foreign companies and pay for the cost of these goods with their own funds or borrowed funds. Commercial enterprises, on the other hand, pay off bank debts or operating expenses from sales revenue, create and use financial incentive funds, and ensure the fulfillment of corporate social obligations.

All information about the expenses related to the business activity of any commercial enterprise is reflected in the financial statements. Its existence allows all internal and external users, i.e. shareholders, founders, banks, tax authorities, suppliers and other individuals and legal entities, to have a special understanding of their current economic situation. Therefore, the need to ensure the reliability and objectivity of the data and ensure its relevance arises.

Financial control in commercial enterprises is both control over the level and dynamics of expenses, and includes the process of efficiency in the flow of all cash resources. Since the financial system of commercial enterprises includes all types of financial resources, financial control is multifaceted and complex. The purpose of financial control is to protect the interests and rights of business entities, to realize the financial policy implemented by the state, and to ensure the financial stability of the enterprise. The role of audit in realizing this goal is undeniable.

The presented article reflects the general principles of using economic analysis methods in the audit of commercial expenses and financial control.

Key words: *accounting, audit, standard, accounting, reporting, analysis, monitoring*

Şöbə redaktoru i.ü.f.d., dos. Ələsgərova Flora Qəməndər qızının rəyi əsasında çapa məsləhət görülmüşdür.